

ENCYKLOPEDIIE ŘÁDŮ, KONGREGACÍ A ŘEHOLNÍCH SPOLEČNOSTÍ KATOLICKÉ CÍRKVE V ČESKÝCH ZEMÍCH.

IV. DÍL, 2. SVAZEK

VÁCLAV BARTŮŠEK

Další díl Bubnovy encyklopedie navazuje svou strukturou i zaměřením na předcházející díl o řeholních společnostech, jehož recenze byla publikována rovněž ve sborníku *Paginae historiae*. Pokračuje v přehledu a výčtu řeholních kongregací stejným způsobem jako postupoval díl předcházející. Po obsahu v úvodu (s. 5–10) publikace přechází autor přímo k heslům, která vznikala podle ustáleného schématu používaného ve všech heslech tohoto druhu v celé encyklopedii. V tomto jejím díle, který v řadě zatím vyšel jako poslední, se dozvíme o kongregacích pasionistů (s. 11–25), oblátů (s. 26–61), kongregaci misionářů Nejdražší Krve (s. 62–66), pallotinů (s. 67–77), klaretinů (s. 78–88), eucharistinů (s. 89–94), saletinů (s. 95–104), salesiánů (s. 105–163), verbistů (s. 166–179), kongregace Misionářů Nejsvětějšího Srdce Ježíšova (s. 180–185), salvatoriánů (s. 187–198), petrinů (s. 199–212), kalasantinů (s. 213–216), kongregace sv. Michaela Archanděla (s. 217–219) a těšitelů (s. 220–228). Knihu uzavírá poděkování, seznam literatury, terminologický slovníček, seznam použitých zkratk a krátké závěrečné slovo (s. 248 a 249), kde autor oznamuje čtenářům, že tento díl uzavírá výčet církevních řádů a institucí, které náležejí výhradně mužům, a předjímá potíže, které mohou nastat při zpracování ženských řeholí, kterých funguje v církvi daleko větší množství než mužských.

V naší recenzní zprávě se zaměříme hlavně na vztah uvedených kongregací k českým zemím, případně k jejich působení ve středoevropském prostoru vůbec, zejména pokud bylo aktivní. Zároveň ovšem samozřejmě přiblížíme čtenářům alespoň stručně zaměření a činnost jednotlivých zde uvedených kongregací a postřehy o jejich specifických rysech, které autor

především uvádí na základě poznatků získaných z literatury. U všech řeholních hesel se tedy jednotlivě píše zkratka řehole, její patroni, spiritualita a zaměření při duchovní činnosti kongregace, řeholní znak (pokud možno s černobílým obrázkem), řádové heslo a oděv, organizace a struktura, dějiny kongregace, světci a blahoslovení, dějiny kongregace v českých zemích a její kulturní a historický přínos na našem území i jinde ve světě. Vzhledem k tomu, že informace je v encyklopedii možné nalézt poměrně dobře a pohotově, připomeneme zde pouze ty nejdůležitější.

V tomto novém svazku je jako první uvedena kongregace pasionistů, která byla zřízena působením sv. Pavla od Kříže v roce 1721 a po přibrání dalších svatých a blahoslovených trvá dodnes na území západní i východní Evropy a Ameriky a dokonce se i nově rozšiřuje, jak ukazuje také středoevropský příklad z Moravy, kam přišli pasionisté po roce 1994 z Polska do Kalvarie do Jaroměřic u Jevíčka,¹ což je ovšem poměrně krátká doba pro stanovení kulturního přínosu této kongregace k českým církevním dějinám. Daleko větší význam měla v českých zemích kongregace oblátů, která se skládala z několika větví, které nelze mezi sebou zaměňovat. Do českých zemí přišli v roce 1911 z Německa. Většinou se usazovali na německy mluvícím území tzv. Sudet. Prvním oblátem u nás byl P. Adolf Chvéla, který zřídil kostel P. Marie Pomocné (*Maria Hilf*) ve Varnsdorfu. Nejznámější byly asi jejich konventy v jihočeském Kájově a v bývalé piaristické koleji ve Staré Vodě ve vojenském prostoru Libavá. Do dějin se tato kongregace zapsala především svou misijní činností. Zaujali rovněž rázný postoj proti galikanismu a jansenismu. Podporovali dogma o papežské neomylnosti. Kongregaci misionářů Nejdražší Krve v českých zemích vlastní dům neměla.

Alespoň v jistém nástinu lze o kulturním významu pro české země mluvit u kongregace pallotinů, založené již v 1. polovině 19. století. Do prostoru českých zemí pronikali od doby 2. světové války sporadicky především z Polska. Na začátku 21. století působili ve Staré Boleslavi a později (od roku 2009) našli nové působiště v Jamách (u Žďáru nad Sázavou) při kostele sv. Martina. Věnují se převážně odpuštění a smíření s Bohem a jejich činností vznikl také v roce 2008 poutní kostelík novodobé polské světky sv. Faustiny Kowalské ve Slavkovicích, což je jediné patrocinium tohoto jména v českých zemích. Poměrně pozdě (v roce 1870) založená kongregace klaretinů se do českých zemí rozšířila rovněž poměrně poz-

¹ Poutní místo zde bylo již dříve.

dě (v únoru 1995) z Polska. Jejich působení bylo však jen smluvní, takže po roce 2017 již aktivní činnost nevykonávali, a proto nelze hodnotit ani jejich kulturní přínos. Úkolem kongregace eucharistinů bylo podporovat a zvyšovat úctu k nejsvětější svátosti oltářní. Kongregace eucharistinů byla založena ve Francii v roce 1856. Do českých zemí se dostala v roce 1912 pod vlivem západní Evropy. Kongregace saletinů je nazvaná podle zjevení Panny Marie dětem ve švýcarském francouzsky mluvícím poutním místě La Sallete v diecézi Grenoble. Po šesti letech od zjevení v La Sallete v roce 1852 zde vznikl chrám a byl dán podnět ke vzniku kongregace. Ta působila v Evropě i v severní Americe, nejnovější pravidla si však upravila až po II. vatikánském koncilu v polovině roku 1985. Také v Čechách působili na přelomu 20. a 21. století občas úspěšně někteří členové této kongregace jako správci farností (např. v litoměřické diecézi).

Mezi nejznámější a nejoblíbenější řeholní kongregace patří salesiáni. Ti se věnují především výchově mládeže ve volném čase a později i vůbec i v souvislosti se školní výukou. Základním posláním členů společnosti je tedy být reprezentanty Boží lásky k mladým lidem, především k těm nejchudším a nejzanedbanějším. Společnost založil sv. Jan Melchior Bosco (*16. 8. 1815 ves Becchi u Turína, †31. 1. 1888 Turín) v roce 1859. Regule byly schváleny v roce 1874. Kongregace působila v mnoha evropských, severoamerických, jihoamerických a asijských a afrických zemích a později (od roku 1990) i v Rusku. Do kongregace patřil také velký počet dalších svatých a blahoslavených. Příímým žákem Dona Bosca byl např. sv. Dominik Savio (1842–1857). Velký počet blahoslavených je znám z doby občanské války ve Španělsku (1936–1939). Z nedávné doby (2017) je znám ze Slovenska proces blahoslavení kněze Tituse Zemana (1915–1969). Prvním salesiánem v českých zemích byl P. Ignác Stuchlý (*14. 12. 1869 Boleslaw ve Slezsku, †17. 1. 1953 Lukov). Prvním místem, kde se salesiáni v českých zemích usídlili, byl Fryšták u Zlína (v roce 1927–1950, obnoveno 1990). Dále následovaly tyto lokality: Ostrava – ústav s rektorátním kostelem sv. Josefa Dělníka (1934–1950, obnoveno 1990), Praha-Kobylisy (1934/37–1950, obnoveno 1990), Podmokly (pokus 1934–1936), Pardubice (1939–1950, obnoveno 1990), Brno-Žabovřesky (1939–1950, obnoveno 1990), Ořechov u Uherského Hradiště (1941–1950), Hodoňovice u Frýdku-Místku (1943–1950, obnoveno 1990), Dvorek u Přibyslavi, provizorní dům (1943–1945), Mníšek pod Brdy, teologický studentát (1946–1950), Osek u Duchcova (1946–1950), Přestavky u Přerova, filozofický

studentát (1947–1950), Vinoř u Prahy (1947–1950), Ústí nad Labem-Trmice, ústav pro pozdní kněžská povolání (1948–1950), Plzeň-Lobzy od roku 1990, České Budějovice-Čtyři Dvory (1990), Teplice, salesiánské středisko mládeže (od 1990), Rumburk-Jiříkov-Filipov (od 1990), Jaroměřice nad Rokytnou, pokus o zřízení domu, Brno-Líšeň (1990), Prostějov (od 1990, oficiálně od 12. 1. 1995), Litomyšl-Šumperk-Jeseník (krátké působení v duchovní správě), Moravské Budějovice od 1990, Zlín dům bl. Luigi Versiglii od roku 1990, Sebranice u Litomyšle – přednoviciát od roku 1991, Praha 9, Dolní Počernice od roku 1991 a misie v bulharském Kazanlaku od školního roku 1994/5. Nejznámějším salesiánem v našich zemích byl asi P. Štěpán Maria kardinál Trochta (1905–1974), 17. biskup litoměřický. Byl vězněn za nacistického i komunistického režimu a v roce 1974 zemřel na následky komunistického týrání. V roce 1968 ho jmenoval papež Pavel VI. kardinálem *in pectore*. Význam salesiánů ve světě i v českých zemích spočíval především v tom, že se věnují výchově a vzdělávání těch nejpotřebnějších mladých lidí. Činnost salesiánů, která vycházela z geniálního pedagogického nadání Dona Bosca, se v našich zemích začala rozvíjet od roku 1989.

Cílem kongregace verbistů je šíření evangelia tam, kde je třeba posílit nebo obnovit katolickou víru. Trvalé sliby skládají členové kongregace až po šesti letech působení. Kongregace byla založena sv. P. Arnoldem Jansenem 8. 9. 1875 v Nizozemí. Společnost verbistů působila také od konce 19. století v misijním domě sv. Gabriela v Maria Enzersdorfu u Mödlingu v Dolním Rakousku. V Čechách a na Moravě působili verbisté v Bratronicích u Kladna farní správa u kostela Všech Svatých (1939, 1945–47), v Chrudimi – řeholní dům s kostelem sv. Josefa (1947–1950) a v Dolních Životicích ve Slezsku (1947–1950). Pozoruhodná byla také činnost verbistů na Slovensku. Dokazuje to též, že po roce 1993, kdy verbisté znovu přišli do českých zemí, to bylo celkem osm členů, z nichž čtyři byli Slováci, a po dvou Poláci a Vietnamci, kteří náleželi do řádové provincie v Nitře. Usídlili se a působili ve farnostech Nový Hrozenkov, Zlín-Malenice, Mimoň a Praha-Uhřetěves. Významným členem společnosti se vztahem k českým zemím byl P. prof. PhDr. Pavel Jáchym Šebesta (*20. 3. 1887 Pietrovice Velké u Ratiboře, †17. 9. 1967 Mödling), známý především cestovatelskou činností a zkoumáním Afriky, egyptolog, etnolog, antropolog (pygmejové) a spisovatel světového jména. Význam kongregace spočívá nejen v misijní, ale i ve vědecké činnosti. Kongregace Misionářů nejvyššího Ježíšova srdce pokládá za svůj hlavní úkol podporu a dodržování

úcty k těmto hlavním symbolům. Iniciátorkou úcty byla sv. Markéta Marie Alague (*22. 7. 1647 v L'Hautecour v Burgundsku, †17. 10. 1690 v Paray-le-Monial Burgundsko). Kongregaci misionářů nejsvětějšího Srdce Ježíšova založil učenec Léon Gustave Dehon (*14. 3. 1843 v La Chapelle, Soissons, †12. 8. 1925 Brusel). Členové kongregace Nejsvětějšího srdce Ježíšova přišli do českých zemí v roce 1907. Působili v Dubí u Teplíc (1907–1945) v Teplicích (1909–1945) a v Chebu (1935–1945) vázáni především na německé obyvatelstvo této oblasti.

Nejvýraznějším rysem zaměření společnosti salvatoriánů bylo zdůrazňování víry v jediného a pravého Spasitele světa Ježíše Krista. Jako kongregace se snažili nabízet církvi pomoc podle konkrétních místních podmínek. Šlo především o exercicie, výchovu mládeže nebo lidové misie. Jejich zakladatelem se stal František Maria z Kříže, vlastním jménem Jan Křtitel Jordan (*16. 6. 1848 v Gurtweilu, †18. 9. 1918 Tafes u Fribourge ve Švýcarsku). V rakousko-uherské monarchii působili již od konce 19. století. Z Rakouska přešli na Moravu a do Slezska. Působili ve Valašském Meziříčí (1895–1950), Krnově-Cvilíně (1902–1950), v Brně Husovicích (1910–1950), Vranově u Brna (1926–1950). Ve Vranově navázali salvatoriáni na činnost paulánů, kteří se sem vrátili v roce 1992. V Prostějově působili salvatoriáni v letech 1934–1950 a znovu od roku 1990. Činnost slibně se rozvíjející koleje v Praze-Lhotce v letech 1939–1943 ukončilo gestapo. Význam salvatoriánů spočívá především v jejich příkladu neutuchající misijní činnosti pro ostatní kněze. Podobné zaměření má také kongregace petrinů, kteří žijí v komunitách nebo při jednotlivých farnostech. Zakladatelem byl Václav Klement Petr (*16. 1. 1856 Sušice, †18. 1. 1901 České Budějovice). Kongregace petrinů působila v českých zemích v těchto lokalitách: České Budějovice (1888–1950, 1990), Svatý Kámen u Rychnova nad Malší (1895–1924), Písek (1906–1950, 1990), Volšovy, residence, 1908–1950, restituováno (zámek s panstvím), Brno (1991), Bruntál, řeholní dům s gymnasiem a seminářem. Nejznámějším petrinem působícím v Čechách byl P. Antonín Jaroslav Kadaník (*1. 5. 1895 Rtyně v Podkrkonoší, †31. 12. 1952), pronásledovaný a souzený komunistickým režimem.

Z bohaté spirituality piaristického řádu upravené pro moderní kulturní pojetí vycházela kongregace kalasantinů, Kongregace pro křesťanské dělníky Svatého Josefa Kalasanského. Kongregace se hlásí k odkazu sv. Josefa Kalasanského, zakladatele řádu piaristů, z něhož dále vychází. Věnuje se výuce náboženství i rozvíjení praktických schopností dělnic-

ké mládeže. Jeho zakladatelem byl P. Antonín Maria Schwartz (* 28. 2. 1852 Baden u Vídně, † 15. 9. 1929 Vídeň), který byl dne 21. 6. 1998 papežem Janem Pavlem II. prohlášen za blahoslaveného. V českých zemích se kalasantini nejdříve usadili Kročehlavech u Kladna v roce 1931 (do 1950) a v letech 1949–1950 v Brně-Komárově. Představení domů, zejména P. Alfons Čevela z Brna, byli pronásledováni komunisty. Více působili kalasantini v sousedním Rakousku. Kongregace archanděla Michaela se zaměřovala na vzdělávání a osvětu širokých vrstev lidu. U zrodu kongregace stál P. Alfred Patloch (* 16. 11. 1873 Kolín nad Rýnem, † 1943 ubit gestapem u Vroutku u Podbořan). Výčet kongregací v této publikaci uzavírá kongregace těšitelů. Ta byla založena v roce 1922 českým knězem P. Janem Josefem Litomiským (* 2. 3. 1888 Hoříněves, † 6. 6. 1956 Praha). Česká provincie dnes sídlí v Nížkově. Jinak lze uvést Klokoty u Tábora (1934–1950, 1968–1985, 1993–1995), Suché Vrbné u Českých Budějovic (1936–1950), Českou Kamenici (1948–1950). Pro české země mají především význam v tom, že jde o kongregaci domácího původu.

Buben, Milan M.: Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. IV. díl, 2. svazek: Kongregace a řeholní společnosti, Nakladatelství Libri. Praha 2018, 249 s.